

จิตรกรรมฝีพระหัตถ์

สรณรงค์ สิงหเสนี

รองศาสตราจารย์

ภาควิชาจิตรศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง

ที่มาของภาพ: กรมศิลปากร. 2549.

จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ใน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

บริษัท ด้านสถาปัตย์พิมพ์ จำกัด.

ที่มาของภาพ: กรมศิลปากร.

2549. จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ใน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

บริษัท ด้านสถาปัตย์พิมพ์ จำกัด.

พระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นที่ประจักษ์และทราบกันดีในหมู่เหล่าปวงประชาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศว่าพระองค์ทรงเป็นทั้งจิตรกร นักดนตรี นักถ่ายภาพ นักคิดประดิษฐ์ นักกีฬาเรือใบ ฯลฯ ซึ่งยากที่จะมีกษัตริย์พระองค์ใดจะมีพระปรีชาสามารถ หลากหลายด้านได้เท่า เฉพาะด้านศิลปะเพียงเรื่องหนึ่งก็มีเรื่องราวที่น่าสนใจมากมาย ผลงานของพระองค์ท่านได้ปรากฏเป็นที่ยอมรับในวงการศิลปะและสร้างความชื่นชมโสมนัสแก่บรรดาศิลปินและประชาชน ทั้งยังเป็นการปลูกฝังนิสัยและความคิดที่จะรักในศิลปะให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ที่จะเจริญรอยตามพระองค์ท่านต่อไปภายหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงสนพระราชหฤทัยในงานศิลปะด้านจิตรกรรมมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ครั้งที่ยังประทับอยู่ ณ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์จบจนเสด็จนิวัตประเทศไทย (ประมาณ พ.ศ.2476 – พ.ศ.2492) โดยทรงศึกษาและฝึกฝนด้วยพระองค์เองจากตำราต่างๆ ที่ทรงซื้อและมีผู้ทูลเกล้าฯ ถวาย รวมไปถึงเมื่อทรงสนพระราชหฤทัยในศิลปินคนไหนก็จะเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรและมีพระราชปฏิสันถารวิธีการทำงานของศิลปิน วิธีผสมสี การใช้สีและเทคนิควิธีการต่างๆ เมื่อทรงเข้าพระราชหฤทัยในการทำงานของศิลปินแต่ละคนแล้วจะทรงนำเอาวิธีการเหล่านั้นกลับมาทรงฝึกฝนด้วยพระองค์เองจนทรงพระปรีชาสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ เหล่านั้นเป็นอย่างดี

ราว พ.ศ.2502 – พ.ศ.2510 เป็นช่วงระยะเวลาที่ทรงงานจิตรกรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เมื่อทรงว่างเว้นจากพระราชภารกิจ ผลงานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ที่ทรงสร้างสรรค์ขึ้นมีทั้งลักษณะ ภาพเหมือนจริง (Portrait) ภาพที่แสดงออกแบบรุนแรงตามคตินิยมแบบเอ็กสเพรสชันนิสม์ (Expressionism) ภาพแบบคิวบิสม์ (Cubism) ภาพแบบกึ่งนามธรรม (Semi-Abstract) ภาพแบบนามธรรม (Abstract) ในระยะแรกๆ พระองค์ทรงเขียนภาพเหมือนของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทุกพระองค์ และผู้ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาท ตลอดจนภาพหุ่นนิ่ง และภาพทิวทัศน์ทรงศึกษาความถูกต้องจากต้นแบบ

ทรงระบายแสงเงาอย่างนุ่มนวล ระยะเวลา ทรงเริ่มเขียนภาพที่มีลักษณะเป็นภาพนามธรรมมากขึ้น ทรงเขียนภาพผสมผสานระหว่างข้อมูลที่ทรงเห็นจากธรรมชาติกับพระราชดำริส่วนพระองค์ มีลักษณะรูปทรงของสิ่งที่ทรงเห็นแต่มีการตัดทอนเพิ่มแนวคิดส่วนพระองค์ สร้างสรรค์จนเกิดเป็นรูปทรงใหม่ขึ้น เช่นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับคนและใบหน้า ภาพคนเต็มตัว ระยะเวลาหลังเทคนิคในการเขียนภาพที่เคยใช้ฝีแปรงนุ่มนวลได้เปลี่ยนแปลงไป โดยทรงเขียนสีน้ำมันซ้อนหนาเป็นก้อนใช้ลักษณะฝีแปรงที่มีความเคลื่อนไหวแบบฉับพลัน การใช้สีมีลักษณะเป็นสีส่วนพระองค์ตัดทอนโครงสร้างขึ้นตามที่ทรงจินตนาการ มีลักษณะเป็นกึ่งนามธรรมและนามธรรม อย่างไรก็ตามยังคงเป็นงานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ที่มีลักษณะเฉพาะของพระองค์ท่านอย่างชัดเจน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงงานจิตรกรรมไว้ถึง 167 ภาพ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เริ่มเผยแพร่แก่หมู่พสกนิกร นับตั้งแต่ พ.ศ.2506 โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานภาพ 6 ภาพเข้าร่วมแสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 14 ซึ่งก็สร้างความปลื้มปิติในหมู่เหล่าศิลปินประชาชนตลอดจนสถาบันศิลปะ และสถานศึกษาศิลปะ ต่างชื่นชมในพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพในด้านศิลปะเป็นอย่างมาก หลังจากนั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานภาพผลงานฝีพระหัตถ์ ทั้งภาพจิตรกรรมและภาพถ่าย เข้าร่วมแสดงในงานศิลปกรรมแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง มาจนปัจจุบัน เมื่อคราวสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (พ.ศ.2525) กรมศิลปากรได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดแสดงนิทรรศการพิเศษ จิตรกรรมฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่มีการจัดแสดงงานศิลปกรรมฝีพระหัตถ์พระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียว และในปี พ.ศ.2549 อันเป็นปีมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบรอบ 60 ปี กรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานที่ดำเนินการอนุรักษ์จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งได้ดำเนินงานมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบันได้จัดนิทรรศการพิเศษ จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นอีกครั้งทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด อีกทั้งรัฐบาลได้จัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฯ ณ อิมแพ็ค เมืองทองธานีโดยอัญเชิญภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์อีกส่วนหนึ่งนำมาจัดแสดง เผยแพร่ให้สาธารณชนได้ร่วมกันชื่นชมในพระอัจฉริยภาพทางด้านศิลปะของพระองค์ เพื่อเฉลิมพระเกียรติในฐานะองค์อัครศิลปินสาขาจิตรกรรม อีกทั้งทรงเป็นองค์อุปถัมภ์งานศิลปกรรมสาขาต่างๆ ของชาติอีกด้วย

ที่มาของภาพ: จุลทรรศน์ พยาธมรา
นนท์.2545. พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวกับศิลปกรรมไทย. วารสาร
ศิลปะคณะจิตรกรรม
ประติมากรรมและภาพพิมพ์
มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 1
(กันยายน) : 33-45.

ที่มาของภาพ: ปัญญา วิจิณนสาร.
2529. งานช่างของในหลวง. พิมพ์
ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ที่มาของภาพ: จุลทรรศน์ พยาธรรมา
นนท์. 2545. พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวกับศิลปกรรมไทย. วารสาร
ศิลปะคณะจิตรกรรมประติมากรรม
และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร. ปีที่ 1 (กันยายน) : 33-45.

งานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ทางด้านศิลปะแล้วยังสะท้อนอารมณ์ความรู้สึก ความคิดในการสร้างงานศิลปะร่วมสมัยของพระองค์ท่านออกมาอย่างชัดเจน ทรงแสดงออกอย่างอิสระด้วยเส้น ด้วยสี ด้วยร่องรอยฝีแปรง ด้วยสัญลักษณ์ที่สื่อความหมาย ทรงจัดวางองค์ประกอบภาพอย่างมีชั้นเชิงสลับซับซ้อน ทำให้ผู้ดูเกิดอารมณ์ความรู้สึกและมุมมองที่แตกต่างกันออกไปรวมถึงการที่จะทรงมีพระราชประสงค์ให้ผู้ชมได้ใช้ความคิดและจินตนาการได้อย่างอิสระ

พระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถทางด้านศิลปกรรมสาขาต่างๆ เป็นที่ประจักษ์ในหมู่พสกนิกรทั้งในประเทศและต่างประเทศ สถาบันหลายแห่งได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ด้านศิลปะแก่พระองค์ เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากรทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปะคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาศิลปกรรม เมื่อปี พ.ศ.2508 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชสมัญญาว่า "อัครศิลปิน" เมื่อปี พ.ศ.2529 และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปกรรมศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาศิลปกรรม เมื่อปี พ.ศ.2541

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงงานจิตรกรรมต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ.2502 จนถึง พ.ศ.2510 หลังจากนั้นก็ได้ทรงงานจิตรกรรมอีกเนื่องจากทรงมีพระราชภารกิจของประเทศชาติอันใหญ่หลวงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงทรงอุทิศเวลาให้กับพระราชกรณียกิจอื่นๆ ที่จำเป็นและสำคัญกว่า อย่างไรก็ตามพระองค์ก็ยังทรงสนพระทัยส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปะของไทยมาโดยตลอดดังพระราชดำรัสเปิดการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 14 เมื่อปี พ.ศ.2506 ความว่า "ชาติที่เจริญแล้วย่อมพยายามรักษา ส่งเสริม เติบโต ศิลปะของตน ศิลปะของไทยเราเป็นศิลปะที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์มาด้วยความประณีตบรรจงได้รับความนิยมนตลอดมาจนบัดนี้ ควรที่เราจะพยายามจดจำใส่ใจไว้ช่วยกันรักษามาตรฐานและคุณค่าเพื่อให้ศิลปะของเราก้าวหน้ากว้างขวางยิ่งขึ้น ข้าพเจ้ายินดีที่ได้ทราบว่าศิลปินของเราได้มีโอกาสแสดงงานศิลปะให้แพร่หลายออกไปในต่างประเทศและได้รับการยกย่องชมเชย ผลงานที่ได้รับนี้มีได้เกิดประโยชน์เฉพาะตัวเท่านั้น ย่อมมีผลมาสู่ชาตินบ้านเมืองด้วย"

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. 2549. จิตรกรรมฝาผนังพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ บริษัท ด้านสุข
ธาการพิมพ์ จำกัด.

จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. 2545. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับ

ศิลปกรรมไทย. วารสารศิลปปะคณะจิตรกรรมประติมากรรมและ
ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 1 (กันยายน) : 33-45.

ปัญญา วิจินธนสาร. 2529. งานช่างของในหลวง. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน).

ประวัติผู้เขียน

รองศาสตราจารย์ สรรณรงค์ สิงห์เสนี

สำเร็จการศึกษา

ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศิลปากร 2520

ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร 2529

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง รองศาสตราจารย์ระดับ 9 สังกัดภาควิชาจิตรศิลป์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง

ตำแหน่งบริหาร หัวหน้าภาควิชาจิตรศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง